

LA FEMOSA

ARTESA DE LLEIDA

SANT RAMON
OBRES DEBELLIMENT A L'ENTORN DE L'ERMITA

NÚMERO 96

JUNY-JULIOL 1988

PÒRTIC

Pel sol fet de tenir el compromís de fer possible que cada mes surtin al carrer aquests fulls, ja ens mirem les coses des d'un altre angle, i no és sorprenent, ja que aquest compromís vol dir, entre altres coses, preocupar-se de quelcom més que dels programes que fan a la TV. Tenim una cosa a fer després de la feina obligada de cada dia, una cosa a fer a l'hora que hom podria descansar tot mirant la tele o llegint un llibre o, simplement, contemplar les estrelles, vol dir tenir la "voluntat" de preocupar-se d'alguna cosa més que dels seus problemes particulars, per intentar aportar a la comunitat (a aquesta nostra petita comunitat de poble) alguna mena de neguit o un bri de rebel·lia davant la massificadora i incistent propaganda que ens a convida a no pensar i a passar de tot...

Es cert (hi podeu pujar de peus) que les persones que ens hem compromés a tirar endavant aquesta idea de fer sortir una revista al nostre poble, ho fem també pel nostre profit, ja que som criatures tan vulnerables per aquesta propaganda que ens a convida a l'oci, per la por de deixar-nos anar del tot cap aquest buit enlluernador on diuen que la gent és feliçment despreocupada de tot el que passa al seu entorn, per la por a la rutina de no fer res, de no pensar en res, de no importar-nos res, de deixar-se seduir per la sensació que estem sols... Som també vulnerables a aquesta droga de no fer res que cria una dependència tan forta i tan difícil d'anul·lar, ja que com més relaxats estem i més ens deixem gronxar dins de la sensació que res no és important, més ens hi deixem anar. Com podríem, doncs, adonar-nos que nosaltres, com tot-hom. necessitem la companyia dels altres de la mateixa manera que

els altres necessiten la nostra, i que per això cal que aquesta relació humana no es malmeti pel pur egoisme individual de pensar només en les pròpies necessitats i no en les del benestar comú?

Fer una revista vol dir molt més que fer una revista, ja que aquest caliu que creem entre tots (els que la fem i els que li doneu suport, ja que una revista si no té lectors no és una revista) aquella il·lusió per millorar-la per propagar-la o, simplement, d'esperar-la cada mes, és el punt on s'inicia aquesta relació humana que ens fa, a tots nosaltres, sentir-nos persones individualitzades i lliures, però, al mateix temps solidàries amb aquest projecte de comunitat desperta i preocupada pel seu futur.

Tanmateix, ara, ens sentim una mica endormiscats per la calor de l'estiu i per això alentim a mig ritme l'aparició de LA FEMOSA, la qual, com cada any entre Juny i Setembre sols n'aparixerà dos números. Tan de bo que en retornar al nostre treball normal tinguem l'agradable sorpresa de ser molts més a fer pinya i a empènyer amb força renovada i fins i tot novella la feina de fer cada mes una revista.

LA FEMOSA

REVISTA D'OPINIÓ
I D'INFOMACIÓ
LOCAL

Segona Epoca N° 96

Juny-Juliol 1988

EDITA:

Agrupació Cultural

"La Femosa"

Castell N° 23

Artesa de Lleida

DIPOSIT LEGAL:

L-264-1981

Els articles i opi-
nions que apareixen
a les planes de LA
FEMOSA, reflecteixen
únicament l'opinió
de llurs signants.

AMB EL SUPORT DE LA
GENERALITAT DE CATA-
LUNYA.

ÍNDEX

PORTIC	1
ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA 1988 (resultats a Artesa)	4
29 DE MAIG per Joan Sense Terra	5
TROBAREM A FALTAR EL TEU SONRIURE (a Martín Núñez) per Cèlia	7
EL NO D'UNA ASSEMBREA DE POBLE per Arna	9
ECOLOGIA I NACIÓ: REIVINDICACIONS INSE- PARABLES per Francesc Barrachina	12
ECOLOGISME I ABOCADORS per Eulàlia Solà	14
A L'ESTIU per Ramon Nonat	16
23 DE JUNY per Ramon Nonat	18
ELS CARAGOLS O LA SAVIESA POPULAR per A. Costafreda	20
PERESTROIKA per Jomaes	23
CADA MES UN CONTE (El tresor del Cadí) per Jordi Manet	25
LLOANÇA AL MES DE MAIG (poesia) per Josep M ^a Cuadrat	30
HI HAVIA UN POBLE MENUT... (poesia) per Jordi Manet	31
FOLKLORE ARTESENC-9 (les cançons de pandero) per A.C.	32
L'HUMOR A LA PAGINA	22

EL PERSONATGE DEL MES

NARCIS MONTURIOL I ESTARRIOL (Figueres, Alt Empordà, 1819-Sant Martí de Provençals, Barcelonés, 1885)

Polític i inventor. Milità activament en els rengles del republicanisme federal i fou un dels introductor i propagador de les idees socialistes i materialistes a Catalunya. Decidit partidari del progrés científic i tecnològic com a arma de millorament de la humanitat, concebé l'explotació dels recursos submarins i dedicà gran part de la seva vida a la realització d'un vaixell que la fes possible, batejat amb el nom d'INTINEO, que fou el primer submarí.

ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA -1988

RESULTATS A ARTESA

CENS ELECTORAL D'ARTESA	936
ELECTORS QUE VAN VOTAR	611
VOTS NULS	4

VOTS OBTINGUTS PER CADA CANDIDATURA

Federación de Partidos de Alianza Popular (AP)	53
Els Verds (LV)	1
Iniciativa per Catalunya (IPC)-PSUC-PCC-ENE	76
Convergència i Unió (CIU)	261
Els Verds Ecologistes (EVE)	1
Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)	100
Centre democràtic i Social (CDS)	59
Alternativa Verda-Moviment Ecologista de Catalunya (AV-MEC)	8
Esquerra republicana de Catalunya (ERC)	47
Unió Comunista d'Espanya (UCE)	1
LES ALTRES CAP VOT	

Aquesta vegada a Artesa (com a tot Catalunya) la participació ha estat molt baixa, només han votat el 65'55 per cent dels artesencs amb dret de vot. Sense cap dubte és la vegada que hi ha hagut més abstenció a Artesa.

29 DE MAIG

Si no porto malament el compte des de l'esdeveniment de la democràcia he elegit, de forma més o menys desafortunada, 3 Parlaments de Catalunya, 4 Parlaments de l'Estat Espanyol, una part Parlament Europeu, i 3 Ajuntaments. I a hores d'ara, cada any hi ha una elecció o altra doncs ja venen esgraonades d'aquesta manera.

Així, vist des de lluny sembla molta feina, però si ho analitzem més profundament crec que podríem trobar-hi alguns elements que si no interessants, sí al menys vàlids com a punt de partida d'un monòleg.

Tecnològicament, el votar consisteix a triar un tros de paper d'un munt més o menys reduïts de munts de papers pareguts, és a dir que per als elements materials que hi intervenen des de la civilització egípcia ençà votar podria haver estat possible.

Però el sufragi, universal

(és a dir que d'entrada tothom hi pot participar), igual (el meu val tant com el teu), directe (gairebé jo la poso a dintre) i secret (solament jo, i si tinc sort, sé a qui he votat), és un invent d'aquest segle.

Però aquest segle també ha estat anomenat el segle dels mitjans de comunicació, prement un botó tenim un accés menys o més directe als esdeveniments de l'altra punta de món, ens assabentem més fàcilment de l'índex de la borsa de Tokio, que del preu del blat de moro que es compra i ven a Barcelona.

Això ens fa pensar, si tecnològicament hem avançat (?) tant que ens permet aquest intercanvi d'informació tant ràpid per què en política es manté un sistema de recollir la voluntat dels ciutadans tan primari tecnològicament?.

Avui en dia les enquestes permetrien conèixer amb una exactitud gairebé instantània la

voluntat popular, però el seu ús no va més enllà de saber l'index de satisfacció del poble, i triar el moment més apropiat per a unes eleccions, però com a eina de saber les preferències dels homes està del tot arraconada.

A les grans comunitats això podria ésser excusat per la seva complexitat, però i a les comunitats petites, com es el nostre poble, quina és la raó per la qual no es pregunta més sovint als seus veïns quines són les seves preferències i els seus gustos?

Particularment i sobretot si tingués alguna vinculació amb el poder local em faria força il·lusió, saber quin percentatge de gent creu més adient fer unes piscines, en lloc d'una llar del jubilat, o si el suport que ha de rebre el C.F. Artesa ha d'ésser el doble del de la Societat de bitlles, o la meitat.

Em podeu dir, i amb tota la raó que per una banda hi ha les assemblees de veïns, i per una altra els programes electorals, ja triats. De les assemblees de veïns, tot i que em són del tot respectables, la poca quantitat de gent que hi va normalment gairebé els otorga una representació que en cap cas pot ésser total i plena. Dels programes electorals, solament voldria dir que tots s'assemblaven, i fins i tot coincidien que cap es marca-va clarament una certa preferència o ordre de realització de les tasques a fer.

Per si mateix el tema no és especialment greu llevat del cas que la manca d'intercomunicació vagi produint un allunyament entre el poble i el poder, i aquest es limiti a passar pel seu sedàs el "què cal fer", el que el poble "vol fer", doncs tard o d'hora es pot produir un enfrontament. Que així no sigui.

Joan sense terra

TROBAREM A FALTAR EL TEU SONRIURE

(A MARTÍN NÚÑEZ)

Recordo quan parlavem i em deies que malgrat tot sempre calia tirar endavant i que l'important era fer. Recordo aquella alegria teva per la vida que tan bé sabies compartir i transmetre a tota persona que a tu s'atancava. Avui tot són records portats per una mala tempesta, records d'un temps passat als quals m'aferro fortament per intentar d'ignorar la crua realitat.

Avui, res no és igual, ni tan sols el despertar. Hem despertat trasbalsats per la notícia de la teva mort.

Aquells que et coneixem no fem altra cosa que pensar-hi. Ens sembla impossible i no parem de donar-hi tamps buscant alguna veu que ens digui:

-HA ESTAT UN SOMNI!
UN MAL SOMNI!!!

Ara mateix et veig voltat de quitxalla que crida amb eufòria:

-Ja ve el profe, ja ve el profe...

I tu amb un ample somriure te'ls mires i alhora que t'hi atances et sents orgullòs d'aquests petits infants que plens de goig et criden.

Només amb la mirada ja t'entenen, amb ells no et falta paraules.

Però avui aquests mateixos infants, altres dies alegres i contents, han perdut el somris. I assabentats de la teva mort han sortit al carrer cercant companys per parlar-ne, buscant-se uns als altres per compartir aquell mateix sentiment que ara veuen truncat.

M'he trobat dues nenes assegudes en unes escales i en veurem, solament m'han dit:

-Hola, Cèlia!, ja saps qui s'ha mort?

Jo m'he quedat bloquejada, no sabia que fer ni dir, m'he quedat mirant-les i he vist en

els seus ulls plorosos que el seu cor estava molt dolgut. HAN PERDUT UN GRAN AMIC. M'he assegut a la seva vora i els he dit unes quantes coses, aquells consells que sol donar la gent en aquests casos:

-Mireu, en aquest món no tot va com volem, de vegades les coses succeïxen sense saber ni el com ni el per què, és difícil entendre-les i ens semblen impossibles. Però poca cosa hi podem fer, cal agafar-les i afrontar-les. Ara fan molt mal, tots el plorem, però heu de pensar que ell us volia veure sempre rient, saltant i jugant, i cal que així ho fem, perquè de segur que ell estarà més content.

Quan he marxat les he vistes més convençudes, no pel que els hi he dit, sinó pel sol fet

d'haver-les escoltades i compartit aquest dolorós moment. Buscaven algú que els donés una mica d'amor per compensar la teva pèrdua.

Als carrers no es veu nens jugant, tot són grupets parlant i comentant aquest trist esdeveniment. Tot el poble resta callat, silenciós, com si ningú no gosés aixecar la veu per por de despertar-te d'aquest teu dolç somni.

Grans i petits et reclamem interiorment, sentim dins nostre el buit creat per la teva manca i un cop més ens unim a tu. Aquest cop per acomidar-te i et donem l'últim adéu sense encara estar convençuts que tot això sigui cert.

Avui és un d'aquells dies en què voldria estar somiant.

Cèlia

EL NO D'UNA ASSEMBLEA DE POBLE

El passat diumenge dia tres d'aquest mes de juliol, l'Ajuntament va cridar a tots els veïns a una reunió assembleària per a exposar-los l'oferta que aquest havia tingut per a instal·lar un abocador d'escombraries urbanes dins del nostre terme municipal. Aquest abocador que abarcaria unes dues hectàries de terra seria vàlid només per a dos anys, passat aquest temps seria degudament anul·lat.

Segons els membres del Consistori aquest abocador es faria seguint estrictament el que mana la llei; seria, doncs, un abocador controlat que compliria tots els requisits legals i per això mateix no hi hauria cap por que alterés l'equilibri ecològic de l'entorn immediat. A més a més seria només per residus urbans, no s'hi portaria doncs ni productes químics ni deixalles hospitalàries no contaminants de cap mena. Per un altre costat tots els informes demanats per

l'Ajuntament als grups ecologistes havien estat contestats satisfactòriament a favor d'aquest abocador.

Es ben segur que aquesta assemblea no s'hauria fet si darrera de tot això no hi hagués hagut una oferta econòmica temptadora que hauria pogut ajudar considerablement el nostre Consistori a portar a la pràctica algunes obres de molt de temps reinviuicades i que, ara, per falta de recursos, van criant pols dins les carpetes de projectes per a realitzar i que, segurament, si la Generalitat no obre l'aixeta de les subvencions hi romandran anys i panys.

L'Assemblea del diumenge dia 3, va estar, potser, la més concorreguda de totes les fetes fins ara. La gent, supersensibilitzada per la POR de l'abocador va fer pinya per a dir no i rebutjar així aquesta oferta; va estar un no clar i massís, rotund i unànime, cap veu no es va

atrevir a sortir a defensar els avantatges econòmics que aquest podria portar al poble. La por a una cosa que venia de fora en forma de deixalles va poder més que totes les raons.

Després de l'assemblea i pensant amb l'Assemblea se m'ha acudit que la reacció dels artesens davant la proposta de l'abocador manifestada tan unànimament en aquesta reunió de poble mereixeria un estudi profund i rigorós que vingués a analitzar el per què d'aquest no tan rotund. Jo em veig incapaç de fer-ho per moltes raons, però tot i això intueixo que les coses van per aquí:

Aquest abocador, en principi estava previst que agafaria només quatre jornals de terra i estaria ubicat a més de tres quilòmetres del poble, prou petit i prou lluny per no témer cap nosa, i això encara només per l'espai de dos anys, ja que passats els quals seria colgat amb un 0'80 metres de terra argilosa esborrant, d'aquesta manera, qualsevol record de les escombraries. Seria un abocador controlat oficialment i que per això compliria tota la normativa

vigent de sanitat i solubritat. Que per l'espai que ocuparia i pel temps que seria vigent no podria afectar greument ni el paisatge ni l'equilibre ecològic. Aquest abocador tindria (i encara més comptant l'oferta econòmica) tots els trumfos a les mans perquè, els artesens, encanguessin la llum verda de la seva aprovació. Passa, però (i aquí és on volia arribar) que la gent no ens fiem de les promeses ni de la paperassa oficial; tenim sempre por que, per un costat o altre, puguem reble i llavors "busca qui t'ha pegat". Escoltant algunes veus que es van manifestar a l'assemblea ens confirmen plenament això que hem dit: "Qui ens garanteix que entre camió i camió no s'hi abocarà un altre de residus tòxics?". "Dieu que l'abocador és per dos anys, ¿però quina força tindrem si al cap d'aquest temps, aquesta gent segueix abocant camions?". Gat escaldat, amb aigua tèbia en té prou, diu el refranyer popular, i segurament que en aquest cas té tota la raó, perquè és que no tenim moltes vegades la sensació que estem utilitzats? Què no pensem moltes

vegades amb les centrals nuclears i que tot i estar sempre amb l'ai al cor ens diuen sempre que són d'allò més segur? Qui no té present les pluges àcides de moltes centrals tèrmiques, greu atemptat contra el medi i la mateixa persona, i que l'Administració sempre fa muts i a la gàbia? Caldria recordar potser com malgrat tot, "hem" entrat a l'OTAN? Caldrà dir encara que s'ha autoritzat la circulació per tot l'Estat de màquines i gins nuclears? És que davant de tot això hom pot estranyar-se que la gent es malfiï de l'Administració sigui la Central o l'Autonòmica?.

Evidentment que els arte-sens davant l'oferta de fer un abocador d'escombraries dins del seu terme s'han malfiat ja d'entrada de les "bones intencions" de la companyia sol·licitant, com igualment s'han malfiat dels informes de la Generalitat, ja que intueixen (intuïm) que l'Administració té problemes per a desfer-se de tanta brossa i està disposada a fer "els ulls gros-

sos" per a resoldre de moment el problema, ja que "qui dia passa, any empeny". En quant a l'oferta econòmica se sospita que és només l'esquer per a fer empassar l'ham i que, per això, no cal ni qüestionar-se-la.

En tota aquesta qüestió, el nostre Ajuntament, ha obrat de la millor manera possible, ja que si per un costat li interessava l'abocador per l'oferta econòmica que aquest comportava, per l'altre costat va demanar l'opinió del poble, i després d'haver-li exposat amb tots els pros i contres el que feia el cas es va quedar al marge a l'hora de formular una opinió, opinió que, com ja hem dir, va deixar totalment a mans del poble i ha estat només el poble que s'ha manifestat amb aquest NO tan rotund.

Amb raó o sense penso que la cosa a anat tal i com jo he intentat d'explicar-la. Sigui com sigui, la veritat és que amb aquest no tots ens hem tret un bon pes del damunt.

Arna

ECOLOGIA I NACIÓ:

REIVINDICACIONS

INSEPARABLES

"Mentre que el Sol es llevi cada dia escalfant de mil formes diferents les valls de la Terra, el fet viu de Catalunya perviu-rà".

Aquesta afirmació taxativa, que vincula clarament el fet nacional amb l'entorn ecològic dels habitants de la Nació, no es pas una consigna dels temps actuals, quan sembla que el moviment "verd" pren cada cop més incidència real dins la Societat. Va ser pronunciada per un polític català d'esquerres als anys vint (fa més de seixanta anys!) i representa, sens dubte, un dels fonaments de l'econacionalisme, que avui intenta de donar una resposta als problemes de l'home i la dona i els pobles, tot entrant al segle XXI; però com els fonaments d'una casa, també les fonts primeres d'on ha sorgit el moviment verd es troben enterrades, llunyanes

en el temps, apartades més o menys en l'ubicació política dels seus protagonistes.

Els verds, l'ecopacifisme, l'econacionalisme (digueu-ho com volgueu!), té arrels en els moviments llibertaris i socialistes de principis de segle, en científics, tècnics i intel·lectuals del mateix moment, i és el sorgiment d'una reacció defensiva enfront de les guerres mundials i a la partició dels pobles que, sobretot des del segle XIX, es ve practicant arreu del Món. Ho deia Einstein: "si l'Home no canvia radicalment de forma de pensar, l'immers poder que li dóna aquesta energia que ara té a les mans, acabarà per destruir-lo.

I, fixeuvos, no és l'energia qui amenaça la nostra pervivència, sinó l'immens poder que del seu control se'n deriva. Aquesta és doncs la lluita ecolò-

gísta: canviar la vida, la forma de viure, de pensar, de treballar; disseminar el Poder, posar-lo a l'abast de cada persona i per tant disseminar i diversificar les fonts d'energia, els canals d'informació, desplegar la participació ciutadana; desbaratar la crisi, que és artificial, provocada, volguda per aquells que controlen el Mercat de capitals per tal de mantenir manadors i manats.

Es en aquest context, molt més que en cap altre, que la vindicació nacionalista esdevé necessària i justificable al cent per cent.

Al meu entendre, nació és el resultat del desenvolupament d'una ètnia sobre un mateix territori al llarg de la Història; per tant una comunitat humana natural i consubstancial a la nostra espècie, un agrupament gregari estable. I només podem parlar de "canviar" quan hi ha un projecte col·lectiu prou sug-

gerent i esborrat com per a ésser seguit sense esme per les masses; només és possible disseminar el Poder retallant el de l'Estat per donar-lo a la Nació; només podem desbaratar la crisi quan les vinculacions entre la gent per raó de llengua, costums, modes de producció, etc, són tant fortes com per a permetre una fàcil comunicació i comprensió del missatge, amb una xarxa d'informació horitzontal contrària als canals verticals entre governants i governats.

La Nació esdevé plataforma de canvi social i la seva defensa de la Terra, va unida a la seva conservació; però la conservació del patrimoni natural, el patrimoni de tots, sols serà efectiu quan la consciència de col·lectivitat (en la vida, el treball, el repartiment de la riquesa i de la pobresa) sigui assolida de tal forma que mai més ningú no permeti a ningú el malversament d'aquest Patrimoni.

Francesc Barrachina
(D'ALTERNATIVA VERDA)

ECOLOGISME I ABOCADORS

L'Ecologia, ciència que estudia les relacions dels organismes amb el medi on viuen, vetlla també perquè aquests organismes (animals, plantes, humans...) es pugui desenvolupar d'una manera equilibrada i sana dins del medi on es troben. En condicions normals, la mateixa naturalesa té una gran capacitat, com ésser viu, de regenerar-se, i així, tota acció que neix d'ella mateixa, té els mitjans naturals dins dels cicles biològics per a tornar a l'equilibri, cas que en un moment determinat es trenqui; però actualment, les agressions al medi són continuades i excessives i no procedeixen de la naturalesa sinó que en general estan provocades per la mà humana (tala de boscos, incendis provocats, erosions al sòl i subsòl, contaminació de l'aire i l'aigua...).

Els abocadors són una forma més de deteriorament del medi, i més encara si ens referim als abocadors de fàbriques, clíniques, nuçlears... és a dir quan

concentrem deixalles altament contaminants i perilloses que no poden ser assimilades sense provocar una greu i de vegades irreversible agressió.

Els abocadors urbans, és a dir de deixalles casolanes, no són ni de bon tros tan negatius, però no deixen de presentar problemes més o menys greus que només la conscienciació dels ciutadans pot frenar.

Els abocadors urbans de la manera com els contemplem avui, són una font d'infeccions, de contaminació de les aigües subterrànies i de l'aire... fomenten l'existència de petits animals i insectes (rates, mosques, mosquits...) que es multipliquen d'una manera incontrolada dins el reduït i favorable espai que els alimenta, deteriora la bellesa del paisatge... La incidència negativa de tots aquests apartats es multipliquen si l'abocador se situa al marge d'un riu les aigües del qua han de donar vida a les poblacions que troba durant el seu curs.

Actualment, les autoritats competents, a través dels Ministeris i Conselleries de sanitat, intenten pal·liar els problemes dels abocadors dictant una sèrie de normes que han de complir per a poder funcionar: són abocadors controlats. Però com que adequar un abocador val molts diners i les autoritats no vetllen perquè la normativa es compleixi, el resultat és un percentatge altíssim d'abocadors incontrolats i exposats a ser causa i inici dels problemes esmentats.

Altres conceptes que contribueixen a fomentar la descurança dels abocadors són:

- L'àvid adquerit de despreocuparnos-nos de les deixalles.
- El fet d'ignorar l'impacte que actualment provoques sobre el medi.

Un abocador controlat, però només pal·lia parcialment, l'evidència d'un problema real i es troba, encara, dins la mateixa mentalitat consumista i poc respectuosa amb l'entorn. Es per això que els ecologistes no els consideren com a objectiu final perquè no van al fons del problema; si més no, consideren, és clar, que és millor un aboca-

dor controlat que no un que no ho estigui. Per això donaran el "vist-i-plau" als valents que tirin per aquest sender, avui per avui.

La filosofia ecologista va per un altre camí; poden arribar a acceptar els abocadors controlats com a mal menor i com a pont cap a la solució més radical, del problema: la RECUPARACIÓ dels diferents materials per al posterior RECICLAT, d'aquesta manera d'això que només provoca per judicis se'n despren quatre avantatges:

- 1- Frenar la desertització del planeta amb la recuperació de matèries primeres que s'han de treure directament de la naturalesa: boscos, minerals.
- 2- Convertir les despeses en guanys: la venda dels materials es doble o com a mínim frena les despeses que provoca la calalització habitual de les escombraries.
- 3- S'evita la contaminació que la concentració de deixalles provoca.
- 4- Ajuda a canviar la filosofia materialista i consumista dels éssers i de les coses per una altra de més autònoma

solidària i respectuosa amb
l'entorn.

S'ho val la pena o no?

Eulàlia Solà

(de l'Alternativa ecologista
d'Artesa)

A L'ESTIU

A l'estiu fa calor, els pagesos del meu poble recullen les peres, les pomes, els préssecs però sobretot hi ha uns éssers que ofereixen als quatre vents tota la seva esplendidesa especialment a l'estiu, de fet per a mí, sempre estan de temporada, però el cert que a l'estiu les dones "floreixen".

Floreixen pels carrers i places, els seus cossos vessen flaires de mil olors, de colònies barates o cares, però fan olor com la millor de les roses.

A l'estiu les donen pengen la roba de l'hivern, que es presenta com a molt pesada per al meu gust, trien, entre totes, la

més lleugera, i deixen a la vista una part del seu cos i sovint n'insinuen una altra part que també pot resultar interessant; gairebé em semblen un regal permanent a la vista.

Si això és palès terra endins, vora mar la cosa pot resultar molt més exuberant. Veure un seguit de dones prendre el Sol, n'es gairebé un espectacle; deixant de banda els ritus dels olis sucarrimadors, la predisposició de les dones per a gaudir del sol, és amb un caràcter general, molt més bona que la dels homes. Seriosament estirades obren tota la seva pell, cap a un contacte més íntim i profund amb

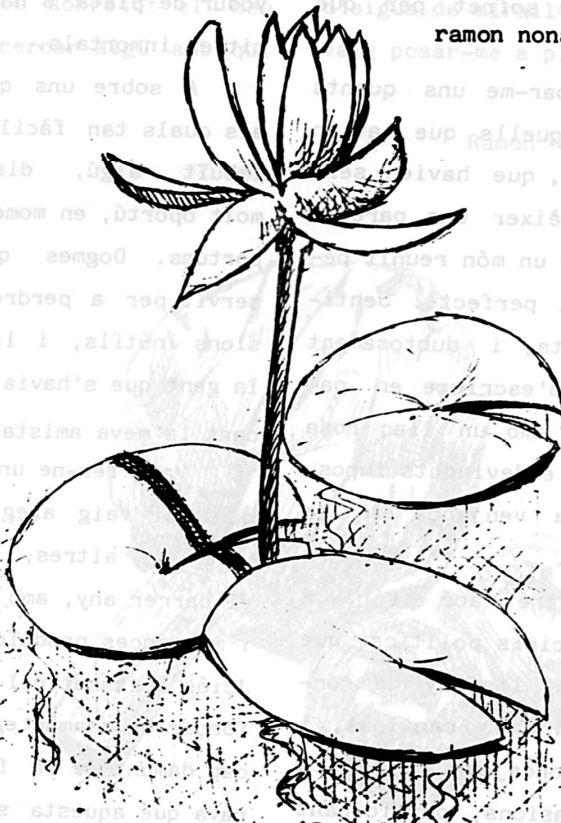
la suprema font de l'energia. Aquesta millor predisposició vers el sol, fa que tinguin una càrrega adicional d'energia. Ni que la tradició, normalment masculista, ens digui que correspon a l'home (sexe fort?) la supremacia de la força, deixant de banda alguns aspectes físics de la vida, amb caràcter general reconec que generalment suporten millor les embranzides d'aquesta moltes vegades, d'una forma estúpida, originades per mil con-

flictes dels que els homes en som part i causa.

Guadeixen més plenament de la llum, i acumulen la seva força i més a més assoleixen un agradable color de pell, que fa ressaltar, encara més els seus cossos amagats a contracor entre insinuadores bruses i faldilles.

A l'estiu les dones són com una invitació perenne al ball, al gaudiment de la seva companyia, del seu afecte.

ramon nonat

23 DE JUNY

A mitja tarda, vaig afixar-me. Pujant ràpidament cap a l'esgolfia cercava els records dels meus estudis, tancats en moltes capses, plenes de llibres dels quals no vaig aprendre res, i als quals vaig donar tantes hores a canvi d'una capacitat, que mai no he sofert per què servia.

Vaig trobar-me uns quants sentiments d'aquells que havien d'ésser eterns, que havien servit per a conèixer una parella amb qui formar un món reunit però inicialment perfecte. Sentiments intentats, i dubtosament aconseguits, d'escriure en papers, lligats amb un llaç rosa descolorit, i esdevinguts impossibles per la venjança de la quotidianitat.

En un altre racó hi havia els meus principis polítics, que ni el temps ni l'afany de condescència van anar canviant, i que orgullós ondejava al vent a les grans ocasions, participant

amb altres companys en un impuls col·lectiu que havia de canviar el meu poble, i el món.

Davall hi havia una caixa plena de dibuixos de situacions i circumstàncies empresonades en paper de blanc i negre, i que gràcies als poders màgics del yodur de plata s'havien convertit en immortals.

A sobre uns quants dogmes als quals tan fàcilment m'havia imbuït algú, dissortadament, molt oportú, en moments molt oportuns. Dogmes que m'havien servit per a perdre mil discussions inútils, i la majoria de la gent que s'havia apropiat cercant la meua amistat...

Vaig fer-ne un farcell, al qual hi vaig afegir tot l'odi vers els altres, sentit durant el darrer any, amb les rancúnies i mancances produïdes i rebudes. Jorjós i cansat pel pes, vaig esforçar-me a amuntegar-ho tot al cap damunt de la foguera. Esperava que aquesta suprema ofrena

al foc. amb la il.lusió que em suposaria el tornar a començar, cregut que sense el seu pes la meua vida seria planera.

El foc va prendre amb fúria tota la foguera semblava bramar, i tot esdevenia energia pura i ferma llançada vers els cels, i a la recerca del pare.

En afluir, joiós saltava i ballava sobre les cendres, xafurnava les restes, i empenyia cap als inferns el poc que el foc no havia convertit en llum.

Victoriós sobretot el meu passat vaig cercar algú amb qui

compartir el meu cos i l'alegria que l'envaïa. Era de cabells castanys, de pell blanca i ulls foscos, va donar-me la mel dels seu llavis i li vaig fer ferma promesa d'estimar-la sempre. Amb l'estona va venir un cansament dolç i suau, el foc s'anava apagant i vàrem ajuntar els nostros cossos per a dormir plegats. L'aigalera de la nit va cobrir les fulles i les flors, la seva fredor va despertar-me, em sentia nu, vaig trobar un rierol d'aigua de mirall, en veure-m'hi vaig posar-me a plorar.

Ramon Nonat

ELS CARAGOLS O LA SAVIESA POPULAR

El consul de caragols com aliment humà ja ve del temps de la picor i això és degut, en bona part, que és un aliment abundós i al meteix temps fàcil de recol·lectar i que, al cap i a la fi, era un menjar barat des del punt de vista que no era un animal domèstic del qual s'havia de tenir cura i alimentar com els altres animals de corral.

Al nostre poble els caragols sempre s'han consumit amb gran nombre i això per la doble vertent de ser un plat barat i alhora fàcil de preparar i ensem, és clar, perquè als artesens sempre ens han agradat, cosa que no cal que obridem. Amb tot cal valorar més que res que, els caragols, sempre han estat un aliment que no calia comprar i per això mateix era a l'abast de tothom, i per aquesta mateixa raó, penso, és pel que va esdevenir un plat popular entre nosaltres. Voldria subratllar que,

en alguns casos extrems, els caragols eren de els pòques potèines animals que consumien algunes famílies...

La nostra cuina va saber introduir amb força èxit aquests mol·luscs en molts plats populars. deixant de banda de quan es feien "caragolades" on el caragol era l'únic element de l'àpat, els trobem també compartint la taula amb altres elements com per exemple "faves amb caragols" no obridem tampoc que representen un condiment imprescindible per a fer una bona cassola, tant al tros com a casa o bé qualsevol tipus de "catxapanda" i de "catxapanda cega", i també eren presents en qualsevol bon arròs al gust del país i etc. etc. Cal tenir sempre present que eren un aliment que no calia comprar i per això mateix moltes "berenades" i "lifares" tant de gent jove com de grans es feien només a base de caragols cuits a la

"brutesca" o a la "llauna" amb un bon romesco o vinagreta per a sucar-los i acompanyats només amb pa.

Ara que els caragols s'han posat notablement de moda fora de l'ambient pagès o de poble han perdut bona part d'aquella espontaneïtat popular ja que ara ja no és un element barat ni és un plat que es prepara amb una "esgarrapada". Ara els caragols han entrat en un altre nivell i es preparen, sofisticadament, de moltes maneres i els podem trobar a la carta de molts restaurants. Arribats en aquest punt no em sé estar de retreure una frase que, segons el meu pare, sempre deia el Josepet del Carreter, al qual li agradava tant l'arengada que sempre que anava a Lleida o a Barcelona, a la fonda, demanava invariablement "adingada amb tomata" i per això deia: "Si les adingades en comptes de cinc cèntims valguessin un duro, tots els senyors en menjarien". Porser sí, en definitiva tenia raó i és per aquesta causa que els caragols amesura que es van convertint en un plat car guanyen adeptes als llocs on mai no n'aviem menjat.

de totes maneres, quan he començat a escriure aquest article, volia anar per un altre camí i no començar a parlar de les excel·lències i del preu d'un plat de caragols (caragols amb llangostins, per exemple), perquè una de les coses que em crida més l'atenció quan menjo un bon plat d'aquests mol·luscs, és la poca cura que hom ha tingut a l'hora de recollir-los, perquè abans, quan els caragols eren el plat popular per excel·lència, la manera de plegar-los i deixarlos dejunar un parell de setmanes, tenia les seves "regles"; només es podien plegar els caragols adults, els "broc-i-molls" (els que tenien la clasca de creixement encara tendra) no es recollien perquè la gent deia que NO EREN BONS. La saviesa popular, amb aquesta mesura mai no imposada per ningú, exercia una mena de "veda" que protegia l'espècie. Els caragols, encara que fossin grossos com un adult, si eren broc-i-molls no es plegaven mai. Amb això hi he pensat moltes vegades perquè m'adono que ara ningú no respecta aquest costum; els acragols des d'un tamany mínim es pleguen

indiscriminadament posant en perill la seva mateixa supervivència.

En definitiva, els caragols han deixat ja de ser un plat de gent pobra per a esdevenir un plat de moda amb expansió. Por-

ser d'ara en endavant caldrà témer per la seva total desaparició en el seu estat natural i caldrà fer granges o importar-los d'altres indrets, com ja es comença a fer.

A. Costafreda

HUMOR

En aquesta fotografia vella de SANT RAMON es veu ben clar que al campanar no hi ha campana. Ara, des de fa alguns anys, sí que n'hi ha, i és per això que males llengües diuen que les parets que actualment s'estan fent al voltant de l'ERMITA són només per evitar que els de Puigverd ens la torcin a prendre.

PERESTROIKA

Per a mi tota la grandesa de la URSS estava em un diferent model de societat i que no era altre que allunyar-se del món capitalista, per apropar les classes socials repartint les riqueses del treball en una millor qualitat i vida. Sé que en tota societat, com tot ésser humà no existeix la perfecció, encara que cada jorn es lluita per apropar-se a ella. Però aquesta lluita ha de passar forçosament per no oblidar les arrels dels ideals que aquesta nació va conquerir quan un bon dia va acabar amb la corrupció zarista.

Però al món accidental quasi tots els governans estan despullats d'ideals perquè estan al servei del capital, dia darrera dia, i en lloc de fer veure tot el positiu d'aquesta societat que dins de la història encara és jove, ens bombardegen que allí no es respecten els drets humans, que les dictadures són odioses i que, allí, tenen una dictadura, sense explicar i aclarir que la dictadura és el privilegi d'una quans envers de

tota una societat, i que la dictadura del proletariat, és la societat sencera la que lluita en contra d'unes minories que voldrien viure amb privilegis.

Fins ara quan al caixò de la tele ens surt notícies de la URSS, sempre ens ensenyen la Plaça Roja de Moscou desfilant-hi elç tancs i els míssils, presidits per quatre personatges del govern gaitant en una mena de balcó, els seus rostres encasquetats amb uns barrets en-sorrats fins a les orelles i amb una cara de pocs amics o sigui de "mala llet". Durant aquest panorama televisiu totes les persones que no filin prim, els pot semblar que aquell país del seu davant és el país del mal i de totes les adversitats que pateix la humanitat; en conclusió, que allò del comunisme no rut-lla.

Ara totes aquelles persones que es miren amb mals ulls la URSS comencen a estar contents perquè amb la Perestroika sembla que s'obra cap a les mateixes misèries del món capitalista.

La prova d'això és que la "Mac Donals" junt amb la "Coca-Cola" comencena bullir per la Plaça Roja i d'altres avingudes amb "xiringuitos". Que la tele comença a emetre els serials porno-capitalistes com "Dallas". "Los Colby", "Dinastia". Fins i tot està previst que emetin concursos com "l'Uno, dos, tres", "El Preciό Justo" o "Blanc o Negre". Que en lloc de wolka s'hagi de beure wisky, fumar "Malboro", "Wiston", "Camel". Una joventut amb cabells llargs o caps rapats, que es fumin el seu porret i això sí que portin tots pantalons texans i que en dutxar-se, tots es posin les "suau aromes del Caribe".

Un món que de l'esport n'era l'espill de la puresa esportiva, que a l'últim campionat d'Europa per defensar els seus colors sols cobraven 3.800 Pts. de dieta per dia. Ara suposo que amb la Perestroika se'ls haurà de donar primes de milions a més de portar la marca d'una multinacional a la samarreta. Ja no lluitarà per ésser els millors sinó que s'especularà pel club que doni més peles.

I no vull allargar-me amb el món de la cultura, dels transports públics, de l'ensenyament, de la societat, del respecte a la dona dins dels partits polítics i sindicats gròs com el comandat per Walera amb una sola intenció, confondre el món obrer

I és que ja està vist i ben vist que el dia és el dia i la nit és la nit per molt que es posi llum artificial. Els híbrids mai no es podran assemblar a les races autòctones, o sigui, les del país; per tant, tant aquests invents de paraules com són "Socialdemocràcia", "eurocomunisme", "Perestroika", mai no es podrà savera del cert si són carn o peix.

L'únic que em dol, és que amb aquests confusionismes el que en surt beneficiat és el sistema capitalista, sistema contra el qual els comunistes han lluitat per canviar-lo des de sempre, i suposo, i així ho demano, a tots aquells que encara creuen en el comunisme que davant el perill que suposa aquesta restructuració, tampoc no podrem bauxar la guarda.

Jomaes

CADA MES UN CONTE

EL TRESOR DEL CADÍ

Anaven caminant tranquil·lament. De sobte, l'àvia féu callar el nen. S'apropà sense fer soroll a les andoles del camí i amb el bastó burxà el sòl fins aconseguir desencauar la serp. L'infant, malgrat l'espant, mantenia el silenci segons li havia indicat. Cantà llavors una estranya cançó que paralitzà l'animal. Tot d'una l'agafà pel cap li bufà la cara, per finalment, com si espetegués un fuet, rebatre-la amb decisió contra el terra. Allí mateix la va partir en quatre bocins i la ficà dins una ampolla d'oli.

El xiquet restà tremolós al marge del camí, emmudit per l'esglai i la sorpresa. La seva àvia sabia mil secrets remeiers per a guarir qualsevol mal, car coneixia les virtuts i gràcies de les herbes, les pedres i els arbres, estranyes i secretes oracions que feien fugir els mals, i encanteris com el fum del foc. Per això era molt es-

coltada i respectada per tota la gent de la Cerdanya; la seva fama arribava adhuc més enllà del Berguedà, de l'Alt Urgell i la Noguera. Tots acceptaven i seguien cegament els seus consells sobretot a partir dels auguris de calamitats i misèries que féu per a l'any 1936 i que caigueren inevitablement sobre el nostre país. Els arbres havien florit molt abans del temps en què ho marca llur naturalesa. I en un dels seus viatges al pla s'adonà que es trencaven moltes branques altes de les alzines. Tot plegat pronosticava indubtablement guerra, trastorns, morts, catàstrofes i aflicció sense fi.

Feia molt poca estona que havia sortit de Montellà per agafar la pista que va al prat d'Aguiló, a la seva esquerra deixà el cementiri amb la petita capella de Sant Genís i posà en funcionament el detector de metalls.

El dia era magnífic, no

gaire calorós pel juny. Es posà la mà dreta dins el sarró per comprovar que no s'hagués deixat les pedres. Agafà el bocí de granit i se'l mirà mentre rodolava entre els seus dits. Aquella pedra donaria fortuna i felicitat il·limitada al seu portador, puix que fou l'estoig d'un gripau. Això mateix li havia dit l'àvia una nit d'hivern vora el foc, mentre s'escalfaven les sopes dins el topí i la ginsteta cruixia en cremar-se. Entre espetec i espetec adoptà un posat solemne i exclamà.

-Fill meu, tu trobaràs l'autèntic tresor del Cadí, però només quan de veritat el necessitis.

Tot seguit, llançà un sarpat de pèsols que s'escamparen sobre la taula, amb els ulls fits en el desgavell dels llegums exclamà.

-Un dia de juny, quan les neus del Cadí s'hagin fos.

Perplexe es mirà l'àvia amb cara de no comprendre res. Les sopes començaven a bullir. L'àvia s'aixecà per treure-les del costat del foc i abocar-les als plats i com qui explica un conte digué.

-Temps era temps, quan encara corrien els óssos pel Grau de l'Os, quan entorn dels estanys del Cadí ballaven les bruixes i dibuixaven camins on mai més creixeria l'herba. Temps era temps, un Cadí molt ric, fugint dels cristians, amagà un tresor immens en aquesta serra. Suportar aquell pes colosal hauria suposat donar temps als enemics i caure en les seves mans.

El Cadí finalment va poder esmunyir-se de la persecució cristiana, i ja ningú no en va saber res més d'ell. Quedà, en algun lloc de la serra, enterrat el seu fabulós tresor, esperant, car ningú no ha pogut trobar-lo, que algun dia algú el descobrixi.-

El nen bocabadat, no s'havia perdut ni un detall de la narració. La seva imaginació volava per entre la pregona majestuositat del Cadí, jurant-se que seria ell mateix qui desencofrés aquella increïble riquesa.

L'àvia li allargà el bocí de granit, i a més, aquella pedra blanca, assegurant que aquesta tenia la propietat de moure's i enfosquir quan hom la passa prop d'un tresor, per molt

ocult que estigués.

El nen agafà amb força ambdues pedres i preguntà si podrien sortir l'endemà mateix a cercar-lo. Li contestà que calia esperar un temps, quan el seu cor el necessités realment, sinó seria impossible trobar-lo.

-I com sabré quan realment el necessito? Preguntà el nen.

-Una veu molt endins t'ho farà saber, fill meu, escolta-la segueix el camí que et marqui, dret, sempre dret, de cara a l'aire.

En passar pel Coll de Guilera el camí s'enlairava sobre el bosc, vorejant les roques de la Llinda. El detector marcava quelcom metàl·lic, el cor li batejava amb força i entusiasme. Nervios s'apropà fins on l'indicava l'aparell, però desil·lusionat s'adona que es tractava de quatre llaunes que algun excursionista descarat i negligent havia abandonat.

Seguí amb pas decidit, sense pensar en la gana i el cansament, tot i que feia més de dues hores que caminava i just havia esmorzat. Estava fermament convençut que el trobaria. Mai no ho havia necessitat com llavors,

mai no havia viscut tant en la soledat i en la pobresa. Subsistia quasi oblidat en una destarada casa de Martinet que amenaçava ruïna, la mateixa que comminava la seva persona. En veure'l hom sentia amb cert espant que podia enfonsar-se en qualsevol moment, sinó ho estava ja.

Tot just es parlava amb els veïns, els esquivava perquè sentia gran llàstima d'ell mateix i pensava que infonia en els altres la mateixa sensació. Tot plegat li donava entre el poble certa fama d'estrany, d'esquerp, de poc recomanable.

Passats els Terrers s'enfilà pel Coll d'Isona. No es fixava en res del seu engir. La ment donava voltes i més voltes al passat, com si aquest penetrés en el present, ofuscant tota visió externa de la quietud eloqüent amb la que s'expressaven aquells indrets.

-Adeu- Un soroll terrible esclatà en xocar la porta contra els muntants del bastiment. Es quedà sol, assegut en el sofà, callat, contemplant la sortida. Tantes vegades contemplant la sortida per on anaven desaparei-

cent els amors, excavant un avenc profund en la seva ànima, la Teresa, la Clara, l'Aurora, evaporant-se en la distància, en l'absència que embolicava la solitud i el fracàs.

El taller ja no era rentable. Massa tard per tornar a començar. Amb els estalvis que li quedaven, refugià la seva derrotada en el poble que el veié néixer i on no havia tornat des de la mort de la seva mare.

Passava llavors pel Coll de l'Home Mort, quina ironia! Eren prop de les dotze de migdia. Tot i que faltaven poc més de dos quilòmetres, decidí no parar a dinar fins arribar al prat d'Aguiló.

Al cap de mitja hora arribà al bell mig del prat. Entre les runes del refugi s'entretingué una estona a dinar, feia calor. Buscà l'ombra d'un pi i havent menjar s'ajagué a fer una migdiadeta.

Havia posat durant set dies una mata de ruda en aigua. Era la vetlla de Sant Joan, fora es sentien les explosions dels petards. Mentre tirava l'aigua per la finestra, veié com sobre el Cadí s'havia format l'arc de

Sant Martí. A corre-cuita arribà fins al punt on l'arc tocava a terra, als peus d'un arbre només florit per un costat. A la banda no florida, al contacte amb el camatge de la volta, un immens tresor s'enfonsava poc a poc, a mesura que l'iris anava desapareixent.

Es despertà sobresaltat, mirà el rellotge, havia dormit més de dues hores. D'una embranzida s'aixecà per dirigir-se fins al pas dels Gosolans, a la carena de la serra, per des d'allí seguir fins a la solitària coma dels Cortins, passant la Font Tordera fins al cim supèr del Camabona.

Només s'escoltava el silenci escampar la seva quietud per entre els dits de la tarde, sobreixida de plenituds, semblava cobrir tot allò que abarcava la vista. Al sud, la silueta agrest del Pedraforca i les muntanyes del Berguedà. Als seus peus, en primer terme, la fondalada que obre el Ridolaina, més enllà, la Cerdanya jeia dolçament de lllevant a ponent, plena de llum, d'amplària, de tendresa i verdors.

Es deixà acaronar per aque-

lla brisa tènua, captivar per l'encís suau d'aquella comarca, que semblava descobrir en aquell precís instant.

Sobre els cimals del Cadí tenia prou perspectiva com per a contemplar, per adonar-se que el tresor existia, però diferent a com l'havia imaginat. El tresor era la mateixa serra, la bellesa d'aquell paisatge esplèndid que no havia comprés, perquè mai no havia estimat. Ara li semblava començar a entendre. Els tresors realment importants i perdurables són aquells que viuen dins un mateix, que només cotitzen en la borsa dels sentiments i els afectes profunds. Descobrí llavors quelcom extraordinàriament

bell i valuós en la contemplació d'aquella vall i d'ell mateix.

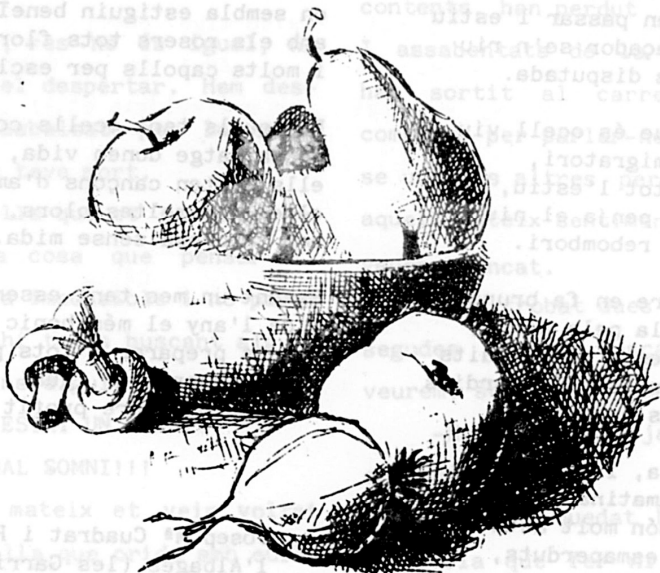
Sentia feixuc el pes del detector, li feia nosa la seva existència. D'una revolada el llançà lluny, tant com li donaven les forces. Mentre, deixà escapar un somriure de satisfacció pensant que ja mai més no li faria falta.

En ficar les mans dins el sarró i extreure les pedres, contemplà amb admiració i sorpresa que la pedra blanca havia enfosquit totalment.

-Dret, sempre dret, de cara a l'aire.

Pensà llavors que per fi era un home ric.

Jordi Mané

LLOANÇA AL MES DE MAIG

Enmig de la primavera
s'ennobleix el mes de Maig,
on els ocells amb fal·lera
ja es fan el niu a l'era,
de per terra o sobre un faig.

On sembla que'n neix l'estrella
amb les flors totes formoses,
passant per ales d'abella,
que quasi les descabella
ja que són molt oloroses.

Les hi xupa el seu nèctar
i a l'eixam el diposita,
és amb instint d'agradar
com així d'arreplegar,
ella sempre va en visita.

I amb l'esbraldreg que ella viu,
ja que és de naturalesa,
que la formosa perdíu,
per terra ja se'n fa el niu
tot ell voltat de malesa.

Quan la molt sofrerta perdíu,
n'és ella molt cobdiciada,
ja sap que en passar l'estiu
sempre el caçador se'n riu
i per ell és disputada.

L'oreneta que és ocell viu,
i que n'és migratori,
se'n roman tot l'estiu,
al ràfec et penja el niu
i no fa cap rebombori.

Volant sempre en fa bronzits,
i sempre vola pels aires,
sols s'alimenta de mosquits
que als mateixos té atordits
i perjudicis no gaires.

La calàndria, i els cucuts
canten a lamatinada,
a més que són molt astuts
volant mig esmaperduts,
també canten a vesprada.

Sembla que tots els ocells,
en aquest esmentat mes,
quasi tots estan vermells,
adelerats com cadells,
llur instint no es perd res.

Ens agrada i de debó
que brollin totes les flors,
semblen de benedicció
i a tots ens fan il·lusió,
són els anys de pluja bons.

Com tot anant per les serres,
sembla cosa del destí,
per totes àusteres terres
fan fragància fins les pedres,
farigola i romaní.

En sembla el mes dels amors,
i verdegem tant els camps
que se'n diu el de les flors
que et promet molts de favors
i que no sabem mai quans.

Els mateixos atapéits,
amb verdors que fan mirar,
on sembla estiguin beneïts,
amb els rosers tots florits
i molts capolls per esclatar.

Els quals tant ocells com flors,
al paisatge donen vida,
ells canten cançons d'amor,
elles fan moltes olors,
amb tendresa sense mida.

Essent un mes tant essencial,
i de l'any el més bonic,
ja ens preparar a tots per tal,
com a sempre per igual,
en poguem treure profit.

Josep Mª Cuadrat i Ribelles
l'Albagés (les Garrigues)

HI HAVIA UN POBLE MENUT..

HI havia un poble menut marró de tàpia i argila,
d'amples carrers de pols i de fang,
una ermita rodona voltada de mèlies
i una plaça petita on jugaven els infants,
i una escola tancada on poc s'aprenia,
i casa la vila, i l'església, i els balcons, i els corrals.

Era un poble senzill sense pedres antigues,
sense homes il.lustres ni històries brillants,
un silenci molt llarg d'oblit i misèria,
d'oliveres gelades, d'alegries que passen de llarg.

Endins d'una plana molt llarga,
sobre els solcs de camins esllonzats,
trontollaven les garbes dalt les baranes
quan tornaven els carros, lentament cap al tard.

Damunt la borrasa bruta d'olives, vora la bota escurada
i l'alforja buida dins el cabàs,
el pagès dormitava la seva paciència infinita,
el gos buixia la mula, el serè fregava els canyars,
s'encenia molt prop el capvespre
dibuixant a ponent, tots els colors de l'ocàs.

Jordi Manet

FOKLORE

ARTESENC (9)

(LES CANÇONS DE PANDERO)

Dins totes les cançons i cobles populars, n'hi ha un grup que per les seves característiques són anomenades "cançons de pandero" i això no sols perquè quan es cantaven s'acompanyaven amb el so d'un pandero, sinó perquè s'estructuraven d'una manera especial, per una part la seva temàtica gairebé sempre és alabatòria (tirar floretes a la persona que era dirigida) i per un altre costat, aquestes cançons, eren cantades només per dones; "cançons de majorala": hi havia el costum que, els dies da casament, les majorales anessin, a fi efecte de recaptar diners de cara a guarnir l'altar de l'església que elles representaven (a Artesa, les casades el del Roser i les solteres el de Sant Isidre), a la casa on es feia l'àpat de boda, i tot demanant la "voluntat" cantaven cançons d'alavança tant al nuvi com a la núvia, però també als altres començals. Eren una mena de cançó d'encàrrec que es dedicava a la persona que es volia. Encara que aquestes cançons eren normalment, com ja hem dir, per alavar la persona a la qual era dirigida, passava alguna vegada que (per desig del qui pagava) era al revés. Normalment, però, eren nois i les noies d'edat casadora que es tiraven floretes els uns als altres a través de les cançons que cantaven les majorales.

Les majorales que anaven per les cases eren, en general, noies eixirides que sabien cantar i trobaven amb facilitat la improvisació que se'ls demanava en aquell moment per a dirigir-la a

aquest o aquesta persona amb el to i la intencionalitat volguda. De totes maneres, dins l'experiència d'aquest costum, les cantadores ja en sabien un munt de variants de qualsevol cançó per a triar-ne, en qualsevol moment la més escaient. La categoria d'una boda, moltes vegades, era donada pels diners que les majorales arreplegaven en la seva capta, ja que després i sempre segons la quantitat recollida, tocaven les campanes més o menys estona; generalment un nombre determinat de batallades per cada pesseta i, d'aquesta manera, la gent que estava pendent d'això, comptant les batallades, sabia la quantitat recaptada. En el cas (que alguna vegada es donava) que els nuvis no vulguessin donar res i per tant la recaptació era nul·la, tocaven a morts i també d'aquesta manera la gent s'assabentava que els nou casats no havien tingut "voluntat".

Aquest costum de recaptar diners als casaments i també en algun bateig tot fent servir les cançons de pandero, al nostre poble es va perdre molt aviat; pels testimonis que en entenim a primers de segle això ja no es feia, encara que sí que les majorales anaven a les cases a demanar la voluntat, costum, aquest últim, que va durar fins a la Guerra del 36, ja que després, amb l'Església cremada i sense cap altar ja no es van tornar a nomenar els majorals.

Degut, potser, que les cançons de pandero a Artesa ja fa tants anys que no se'n canta ens ha costat tant de trobar-ne alguna mostra. En concret només en tenim cinc i unes altres que sense ser cançons de pandero hi fan referència:

El pandero de les mosses
l'hauríem de rebentar:
en compraríem un altre
dels diners d'anar a segar.

ooooooooo

Ai balanci balanci
ai balanci balancero
a una que anava coixa
li van rebentar el pandero.

Ai balanci balanci
ai balanci balancero
a una noia de Maials
li van tocar el pandero.

Les dues que segueixen, per la temàtica que toquen semblen cançons de pandero, però només tenen quatre versos en lloc dels vuit de les autèntiques. Nosaltres les apuntem de la manera que ens han arribat, però és molt probable que en ser cantades, retin alguns versos adequadament, puguessin ser cantades com unes de pandero. La primera, de les dues que apuntem a continuació, seria cantada (encarregada, volem dir) per un familiar propi a la núvia (el pare o el germà) i havia de ser cantada al nuvi. L'altra té tot un altre to i s'assembla moltíssim a la cançó (aquesta ja de vuit versos) que transcrivim immediatament després:

aquesta noia que t'endús
a veure si la tractes bé,
que ara ja no diran de qui n'és filla
sinó que qui n'és muller.

oooooooo

Traieu-me'l del davant
aquest home fastigós
que quan me'l miro
em penso que és un gos.

oooooooo

Traeu-lo d'aquí a la taula
aquest bou tant asquetller,
traeu-lo d'aquí a la taula
que aquí no està bé
traeu-lo d'aquí la taula
baixeu-lo baix al corral
fermer-lo a baix a l'estable
com si fos un animal.

La que segueix segurament que la pagà un antic pretendent

de la filla del pare o mare a la qual va adreçada. Una filla casada lluny, en aquell temps volia dir, moltes vegades, no tornar-la a veure més:

Fora vila l'heu casada
mare del cor dolorós,
fora vila l'heu casada
us en penedireu vos,
fora vila l'heu casada
us n'arrepentireu;
quan sabreu que està malalta
morta la trobareu.

Les tres que segueixen són ben bé les típiques cançons de pandero, les que es cantaven per alavar la persona a la qual era dirigida:

Majoral de sant Isidro
que a la mà porteu lo ram
no potser si no vau nàixer
la nit santa de Nadal,
La nit santa de Nadal
lo roser esclatat en fulla
majoral de Sant Isidro Sant
esclatat amb hermosura.

oooooooooooo

Les campanes van enlaire
des que vostè ha arribat
les campanes van enlaire
ja es coneix que és de ciutat,
les campanes van enlaire
lo rellotge ja va fi
no hi ha cap jove a la vila
que us pugui contradir.

oooooooooooo

Los pedrissos me'n fan goig
cabaler de casa vostra

los pedrissos me'n fan goig
també el brancal de la porta,
també el brancal de la porta
també el pedrís del carrer
també me'n fa la casa
però més me'n fa vostè.

Rebuscant dins la memòria popular segurament que en trobaríem més, però sense la frescor d'haver-les viscut, ja que les persones que ens les han cantades les havien après de les seves mares o d'alguna persona sempre molt més gran que elles. Com a mostra, però, d'aquesta mena de cançó, creiem que són prou representatives i calia parlar-ne.

A.C.

N O T E S

Del pandero, el Diccionari Alcover-Moll diu: "Instrument musical consistent en un cercol de fusta, l'ull del qual està tapat per una o per les dues bandes amb pell tibant, apta per a produir un so regular quan es percutida. Sovint duu cascavells o sonalls fixats en el cercol. El pandero del Roser (que és del qual estem parlant ara, el nom està recollit, segons una nota del mateix Diccionari, a les Borges Blanques) és de forma quadrada en lloc de circular, es colpejava amb les dues mans per acompanyar imarcar els compassos de les cançons de pandero.

De les "cançons de pandero", a Artesa, també se'n deia "cançons de tambor".

